

יהושע שקדי

מדען ראשי, רשות הטבע והגנים

ציטוט מומלץ

שקדי י. 2017. לארץ של יופי טבול בהרס נחוצים חזון ואסטרטגיה. אקולוגיה וסביבה 8(1): 370-371.

חוף עין גדי – זרוע בולענים ונטוש. פברואר 2016 | צילום: רם אלמוג

לארץ של יופי טבול בהרס נחוצים חזון ואסטרטגיה

8 במרץ, 2017

גיליון אביב 2017 / כרך 8(1) / ים המלח

נקודת מבט

ים המלח נחשב, בצדק רב, אחד המקומות היפים בישראל, ואולי בעולם כולו. הים כחול במקום הנמוך בעולם, שסביבו מתנוססים הרים בגובה של כ-1,000 מטר, שובה עין, ויוצר נוף מרשים שהעין אינה מתרגלת אליו. לעתים הנוף מרתק גם כאשר משתלבים בו אלמנטים טבעיים ומלאכותיים. למשל, התצפית בראש המפל של נחל בוקק, שנשקף ממנה מפל יבש מרהיב אל מול בתי מלון רבים על שפת ברכת מלח מלאכותיות, הוא נוף יפה ומעניין.

למרות היופי הנשגב, אי אפשר שלא לראות את ההרס והכיעור – רובו ככולו מעשה ידי אדם. **כשהאדם מקלקל האדם צריך לתקן.** ירידת מפלס הים באגן הצפוני של הים הרחיקה את החוף מעיני הציבור, באתרים מסוימים באופן כמעט מוחלט, וגרמה ליצירה של בולענים רבים, עד למצב שאזורים שלמים נעשו מסוכנים ובלתי נגישים. האגן הדרומי של הים, דרומית לעין בוקק, נגזל לחלוטין מהציבור. הברכות של מפעלי ים המלח רצופות מפגעים נופיים, והרמת המפלס באגן זה גורמת נזקים כבדים לתשתיות. היופי טבול בהרס.

ממשלת ישראל משקיעה כיום מאות מיליוני ש"ח בפרויקטים בים המלח. החלטת הממשלה קוראת "לגבש תכנית ממשלתית שתעסוק במכלול הנושאים הקשורים לאגן ים המלח לרבות טיפול בבעיות איכות הסביבה, טיפוח ערכי נוף, טבע ומורשת, פיתוח מוקדי תעסוקה והתיישבות באזור ופיתוח תיירותי"^[1]. **התוצאות הראשוניות של ההשקעות האלה מרהיבות וחשובות מאוד, וחשוב להתמיד בהן. אין צל של ספק שאלה צעדים מתבקשים בכיוון הנכון.** והארגון שאני עובד בו מנצל היטב כספים אלה לשיקום בתי גידול, לאישוש מינים בסכנת הכחדה, למלחמה במינים פולשים ולפיתוח אתרי מורשת. עם זאת, לדעתי, **מדינת ישראל לא קבעה לעצמה יעדים של ממש לאגן ים המלח.** עיון בסעיפים השונים של פרויקט שיקום ים המלח לא מעלה התייחסות לחזון של האגן^[1].

יש אתגרים רבים שצריך לטפל בהם: עצירת ירידת המפלס באגן הצפוני ועצירת עליית המפלס באגן הדרומי (בביצוע), שמירת רווחיות התעשייה שמפרנסת אלפי משפחות, שמירת רווחיות ענף המלונאות, שמירת אפשרויות הטיילות לאזרחי ישראל, פיתוח חקלאות, שמירה על מקורות מים טבעיים, שמירה על שמורות הטבע, פיתוח הגנים הלאומיים ואתרי המורשת ועוד. אפשר למצוא פתרונות מיטביים לכל אחד מהאתגרים, שחלק מהם כבר מטופלים, אבל המדינה לא הציגה חזון שיהיה מיטבי וישלב בין כל הפתרונות האפשריים. תכנית המתאר הארצית לים המלח וחופיו (תמ"א 13) שכיוונה להתוויית יעדים ברורים – לא אושרה. להבנתי, אנחנו בונים תצרך של פתרונות כשתמונת היעד אינה ברורה.

יופי או הרס? | צילום: דרור לרר, פליקר CC BY-NC-ND 2.0

צריך לקבל סדרה של החלטות על עתיד האגן, תוך הבנה שכל החלטה תגרור אחריה סיכויים וסיכונים. צריך **לבנות חזון וליצור אסטרטגיה** שתוביל אותנו אליו. הפירוש הפרקטי של חזון הוא הצגת סדרי קדימויות ברורים. הפירוש הפרקטי של יצירת אסטרטגיה הוא הבנת יחסי הגומלין בין הנושאים הרבים שיש להתמודד איתם, הכרת הפתרונות הזמינים והחלטה על שורה של פעולות שיאפשרו התקרבות לפתרון מיטבי. יש להבין שפתרון כזה ייתן עדיפות לחלק מהתחומים, ויפלה לרעה חלק אחר של התחומים, אבל זו המשמעות של קביעת סדרי קדימויות. עם זאת, אני סמוך ובטוח שגם במצב כזה יוכלו להימצא פתרונות סבירים לנושאים שאינם מצויים בראש סדרי הקדימויות.

לדעתי, אלה שלושת הנושאים המרכזיים שיש לקבוע בהם יעדים ברורים לאגן ים המלח:

נוף – מתוך הבנת הייחודיות של אגן ים המלח, בקנה מידה עולמי, יש לקבוע יעד שיאפשר להתוות כיווני פעולה ברורים בכל הקשור לתעשייה, למלונאות, לטיילות, לחקלאות ולשמירת הטבע. מתוך הקצאה נבונה על שטחים שישמר בהם "נוף בראשית", ובצד שטחים שמיועדים לפיתוח, תותווה דרך ברורה לכל הנושאים האחרים. אפשרות קיצונית אחת היא שכל ים המלח יהווה אטרקציה למבקרים בו, ואפשרות אחרת היא שהאטרקציה תוגבל למספר תצפיות מצומצם, ונשאיר לדורות הבאים פירוורים בלבד (להבנתו זו חלופה פסולה, אבל חשוב לדון בה, גם אם מחליטים לפסול אותה על הסף).

מפלס הים – יעד זה קשור באופן הדוק ליעד הנופי. לאחר עשרות שנות דיונים ובחינה של חלופות רבות, אין החלטות ברורות. אחת הסיבות לכך היא שמדינת ישראל נגררה אל הדיונים האלה, ולא הובילה אותם. היוזמות השונות לא היו ישראליות, ולא התמקדו במה נכון למדינת ישראל. היתרונות והחסרונות המרכזיים של הולכת מים לים כדי לשמור או להגביה את המפלס, או לחילופין חלופת האפס, ברורים (גם אם תמיד אפשר להצביע על פערי ידע). לכן, המדינה צריכה להחליט על היעד הרצוי ולחתור להשגתו, תוך הבנה שלכל חלופה יש מחיר. כמובן שבשאלה זו יש להביא בחשבון את האינטרסים של כל הגורמים באזור – ולמרות זאת, זו משימה אפשרית.

תעשייה – מדינת ישראל צריכה להחליט אם היא מוכנה לשלם את המחיר הסביבתי והנופי של הקצאת שטח עצום לתעשייה. אם כן, יש להתאים את היעד התעשייתי לחזון בנושאי הנוף והמפלס.

כל היעדים האחרים, כולל שמירת הטבע, שיקרה מאוד ללבי, יגורו מקביעת היעדים בתחומי הנוף, מפלס הים והתעשייה.

